

КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Живојин Станојчић

Контекстуални резултати везе синтаксичких и
лексичких јединица

Љиљана Јухас-Георгиевска

Једна значајна библијска паралела у Доментијановом
делу „Живот Светог Саве”

1

1997.

XLV

БЕОГРАД

Расправе и чланци – Настава
Прилози – Прикази и белешке
– In memoriam – Библиографија

АЛЕКСАНДАР ЛОМА (Београд)

ОД ЗАГОНЕТКЕ КА ОДГОНЕТКИ

Биљана Сикимић: *Етимологија и мале фолклорне форме* (Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога н.с. књ. 11, уредник Милка Ивић), Београд 1996, 345 страна.

Етимологија је тешка, а истовремено забавна дисциплина, на онај начин на који је то обоје енигматика: порекло многих речи не да се утврдити рутинским методима, него се мора напросто одгонетати на основу оскудних, недовољних индиција. Те тешкоће нарочито су изражене у појединим језичким сферама где значење лексема није увек јасно, а њихов облик подлеже разним, наоко произвољним варијацијама. Осим микротопонимије, таква је фолклорна лексика, посебно њене „мале форме”, међу њима управо загонетке. Загонета се често речима које иначе не постоје у језику, чија форма јако варира, као и одгонетка за њих, тако да је њихова интерпретација како са формалне, тако и са семантичке стране веома отежана. Упустити се у одгонетање етимологије лексема које се срећу само у загонеткама, „паремема”, како су у овој књизи прикладно означене (грч. *paroimia* „загонетка”), више је од смелости: то изискује својеврсну посвећеност. Сам тај књижевни род је, по свој прилици, одискона био посвећен, сакрализован: у језику старе индоевропске и из ње поникле словенске култне поезије метафора није била пука стилска фигура, већ начин да се другачијим именовањем појам пренесе са једне егзистенцијалне равни на другу, из света људи у свет богова. На то се своди представа о различитим називима појединих ствари на „људском” и „божанском” језику, присутна како у хомерским еповима, тако и у старогерманским „Едама”. Још Херман Гинтерт показао је да се том необичном дистинкцијом заправо повлачи разлика између језика свакодневног, „приземног” општења и узвишеног језичког израза сакралне поезије: овај други карактерисао се описним означавањем, најчешће помоћу украсних метонимија, и чистунством, док су у обичан говор могле продирати конвенционалне, непрозирне ознаке страног порекла. Тешко да може бити сумње: загонетања којима су наши не тако давни преци уз огњишта прекраћивали дуге зимске вечери добрим су делом фрагменти паганских литургија чији се звук некада дизао небу заједно са димом жртвених ватара. Слично многе невине дечје игре, укључујући устаљене, делом неразумљиве текстове који их прате, нису ништа друго до трансформације древних обреда. Након победе

хришћанства, најсигурније уточиште прежицима старе религије пружио је круг не много озбиљних забава. Тим је озбиљнији морао бити методолошки приступ, којим се покушало, и успело, да се у ономе што се на први поглед чини као слободно поигравање језиком и хаотично смењивање варијаната установе одређене законитости које воде реконструкцији изворних облика и значења. То је било утолико теже, што је захват био веома широк: српскохрватска лексика малих фолклорних форми сагледана је у својим основним генетским и ареалним односима, на основу увида у велики корпус текстова на свим словенским и балканским језицима. На нашу општу корист, резултати су сразмерни уложеном труду, знању и надахнућу. Не само да је светлост пала на поједине загонетне речи, него су пред нас изронили реконструисани минимални фрагменти прасловенског митолошко-обредног текста, чиме се ова студија на најбољи начин придружује ономе току савремене дијахроне лингвистике, који на западу заступају истраживања „индоевропског песничког језика”, а на словенском плану радови руских семиотичара на челу са Топоровим и Ивановим. Квантитативно, помак не изгледа велики, јер се дају реконструисати контекстуалне везе махом од по две, највише од три речи, али разлика је суштинска, и може се упоредити са постигнућем археолога који из гомиле ситних уломака успе да састави и врати на првобитну подлогу макар минималан део некадашње слике. Јунакиња ове приче, **Биљана Сикимић**, начинила је од своје у јесен 1993. године одбрањене докторске дисертације дело које ће у догледној будућности остати темељно за свакога ко било са фолклористичке, било са лингвистичке стране приступа једном важном сегменту словенске баштине.